

וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל [מאכל] פחות מכביצה, נטלו במפה. כלומר: לא נטל ידיו, אלא כרך ידיו במפה משום נקיות [רש"י].⁽⁸⁾

ואכלו חוץ לסוכה היות ואכילת עראי היא.

ולא בירך אחריו ברכת המזון, דסבר כרבי יהודה, שאינו חייב בברכת המזון אלא על אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה, וכדכתיב "ואכלת ושבעת וברכת".⁽⁹⁾

גמרא:

שנינו במשנה לעיל: אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, ושנינו כאן: מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ואמרו העלום לסוכה.

ותמהינן: הרי נמצא מעשה ששנינו במשנה, בא לפתור את תחילת דברי המשנה. שהרי לא אכלו תנאים אלו אפילו אכילת עראי חוץ לסוכה, וכי אטו דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר דבריהם!?

ומשנינן: חסורי מחסרא והכי קתני: אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, אבל אם בא להחמיר על עצמו הרי זה מחמיר, ולית ביה משום יוהרא [אין בו משום גאווה].⁽¹⁰⁾

ומעשה נמו, והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים

ואמרו: העלום לסוכה.

כז-א

שנינו במשנה: וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה — נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו:

ודייקנין: משמע שדוקא "פחות מכביצה" פטור מסוכה, הא כביצה — בעי סוכה.

ופרכינן: לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף, דאמר לעיל שתיים או שלוש ביצים אכילת עראי היא ומותרת חוץ לסוכה.

וגם תיובתיה דאב"י, דאמר לעיל שאכילת כביצה אחת עדיין אכילת עראי היא, ומותרת חוץ לסוכה; ואילו ממשנתנו משמע דבשיעור כביצה הוי אכילה החייבת בסוכה!?

ומשנינן: דילמא הא דשנינו "פחות מכביצה" אינו משום סוכה, אלא: פחות מכביצה — נטילה וברכה לא בעי. הא כביצה בעי נטילה וברכה.⁽¹⁾ אבל לישב

ברכה.

10. לשון הר"ן: אם רצה להחמיר על עצמו רשאי, כלומר: דלא חשיב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט, [ונראה, שאינו גורס בגמרא: ולית ביה משום יוהרא]; ובתור הכי קתני: ומעשה ברבי צדוק שלא החמיר על עצמו, לומר, שאם רצה תלמיד חכם שלא להחמיר על עצמו בכך, רשאי, ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצוות.

1. כתבו התוספות: ולא מישתרי במפה,

ונחלקו בו הראשונים, ראה רמב"ן במלחמות ובדברי הר"ן; ויסוד דבריהם בסוגיית הגמרא ביומא עט, ראה שם.

8. כתב הר"ן על פירוש רש"י: ולא היה צריך לפרש האי דנטלו במפה משום נקיות, דרבי צדוק כהן היה והיה אוכל על טהרת תרומה, וידים שניות הן ופוסלות את התרומה, שזו אחת מי"ח דבר, ואפילו פחות מכביצה מקבל טומאה.

9. כתב רש"י: אבל לפניו בכל שהוא בעי ברכה, שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא

בסוכה אינו צריך אפילו כשאוכל כביצה.

גמרא:

מתניתין:

שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה:

רבי אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה בכל שבעת ימי החג. (2)

ומפרשין: מאי טעמא דרבי אליעזר?

משום דכתיב: בסוכות "תשבּוּ" שבעת ימים, ובעינן כּעין "תדורו", מה דירה אדם אוכל בה סעודה אחת ביום ואחת בלילה, אף סוכה צריך שיאכל בה סעודה אחת ביום ואחת בלילה.

וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה, ואם רוצה להתענות אין אנו זקוקים לו, אלא רק שאם יאכל — לא יאכל חוץ לסוכה [רש"י].

חוץ מלילי (3) יום טוב ראשון של חג בלבד, שאינו רשאי להתענות, ובגמרא ילפינן לה בגזירה שוה ממצה.

ומפרשין: ורבנן, מה טעמם שאין מחייבים לאכול כל יום בסוכה?

ועוד אמר רבי אליעזר: מי שלא אכל [לילי] יום טוב הראשון של חג, שהיה חייב לאכול בסוכה, ישלים סעודה זאת בלילי יום טוב האחרון של חג [בשמיני עצרת], ואף על פי שאינו אוכלה בסוכה [רש"י], ובגמרא מקשה על זה. (4)

משום שהם דורשים באופן אחר, דבעינן סוכה כדירה, מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל [ברצותו אוכל וברצותו מתענה], אף סוכה נמי, אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל.

וחכמים אומרים: אין לדבר תשלומין. ועל כגון זה נאמר "מערת לא יוכל לתקון, וחסרון לא יוכל להמנות".

ותמהינן: אי הכי, אפילו לילי יום טוב הראשון נמי, אם ירצה יתענה, ומדוע שנינו: חוץ מלילי יום טוב הראשון?! (5)

אמר משני רבי יוחנן משום רבי שמעון בן

4. כתב הריטב"א: פירוש, אף בלילי יום טוב האחרון של חג, וכל שכן בתוך החג עצמו, ראה עוד שם.

דחיישין דילמא נגע כדמסיק בחולין בפרק כל הבשר; וראה עוד בדבריהם.

5. הקשה המאירי: ושם תאמר: ובלילי יום טוב מיהא, מה הוצרכנו לגזירה שוה, והא ביום טוב אי אפשר בלא פת?!

2. כתב המאירי: שם תאמר חמשה עשר הם עם סעודה שלישית של שבת?! אפשר שהסעודות הבאות מצד רגילות דירה הוא מונה, וזו משום שבת היא; וראה עוד שם.

ויש לתרץ בה, שאלמלא גזרה שוה לא היו חייבים בו בפת מתורת סוכה אלא מתורת יום טוב, ועכשיו חייבים בו מתורת יום טוב ומתורת סוכה ולעבור עליו בשמים, או שם לא נתחייב מתורת יום טוב אלא כדי שלא יעבור יום טוב

3. כתב מהרש"ל: "לילי" הוא כמו ליל, אלא שהוא דבוק; וראה תוספות יום טוב שצ"י לדבריו בפרק ג משנה ח דתרומות.

שנינו במשנה: ועוד אמר רבי אליעזר: מי שלא אכל לילי יום טוב ראשון של חג יאכל לילי יום טוב אחרון של חג:

ותמהינן: והא אמר רבי אליעזר עצמו: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה. וכיון שביום האחרון אינו יושב בסוכה, ואדרבה אם ישב בה לשם מצוה הרי עבר על כל תוסף, הרי אין זו השלמה למצות סוכה [רש"י]!?

אמר בירא [שם חכם] אמר רבי אמי: חזר בו רבי אליעזר ומודה לחכמים שאין חיוב לאכול בסוכה אלא בליל יום טוב הראשון.⁽⁷⁾

יהוצדק: נאמר כאן בחג הסוכות "המשה עשר", ונאמר "המשה עשר" בחג המצות. וילפינן בגזירה שוה:

מה להלן בחג המצות לילה הראשון חובה לאכול מצה, ומכאן ואילך רשות, אלא שלא יאכל חמץ.⁽⁶⁾

אף כאן בחג הסוכות לילה הראשון חובה, ומכאן ואילך רשות.

והתם בחג המצות מנלן שיהא חייב לאכול מצה בלילה הראשונה?

ומפרשינן: כי אמר קרא: "בערב תאכלו מצות" — הכתוב קבעו לאכילת המצה חובה בערב הראשון.

אחר כללה התורה כל שבעת הימים כאחד, שנאמר "שבעת ימים תאכל מצות", ויצא מן הכלל בפסוק "וביום השביעי עצרת" ללמד שאינו אלא רשות — "לא ללמד על עצמו [בלבד] יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא", שבכל שבעת הימים אינו אלא רשות.

7. ביאר מהרש"ל לפי דעת רש"י קושיית ותירוץ הגמרא: הניחא אם לא היה חייב לאכול אלא בלילה ראשון, אם כן באמת אין עיקר החיוב לאכול בסוכה, אלא מצות אכילה היא וממילא הוא דמחייב בסוכה, ושייך להשלימו אף בליל יום טוב האחרון אף שאינו אוכלה בסוכה; אבל כיון דיליף רבי אליעזר מ"תשבו כעין תדורו" שחייב לאכול ארבע עשרה סעודות בסוכה, אם כן ודאי חיובו הוא לאכול בסוכה, ופשיטא שאין שייך להשלימו בסוכה; והיינו דמשני הגמרא "חזר בו רבי אליעזר" והודה לחכמים שאין חיוב אלא בלילה הראשונה.

אמנם מהרש"א חלק עליו, וכתב: דהא לגבי מצות סוכה ילפינן מליל פסח, דכמו דמצות

בתענית, ואם נזדמן שאכל מערב יום טוב בכדי שהוא שבע אין עליו חובה לאכול בליל כניסת יום טוב עד למחרתו, ומתורת סוכה ומצה חייב בלילה.

והר"ן כתב, דגמרינן דחייב לאכול ביום טוב הראשון שיעור שהוא חייב בסוכה דהיינו יותר מכביצה, ובלא חיוב זה היה די לו בכזית.

והביא בשם יש אומרים, דאף מצד חיוב זה די לו בכזית כמו במצה; אלא דבשאר ימות החג אין חייב לאכול בסוכה אם אינו אוכל אלא כזית, אבל בליל יום טוב הראשון, כיון שהכתוב קבעו חובה לאכול בסוכה עשאו אכילת קבע.

6. הכי ילפינן לה בפרק בתרא דפסחים: כתיב "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת", מה שביעי של פסח אין חובה לאכול מצה אלא רשות היא, שהרי אמרה תורה "וביום השביעי עצרת" ולא אמרה "תאכל מצות", אף ששת הימים האחרים אינו אלא רשות; שמידה היא בתורה: "כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ללמד" — כגון יום השביעי של פסח, שבמקום

ומפרשינן למשנתנו ששנינו בה יאכל להשלמה בלילי יום טוב אחרון של חג:

משלים — במאי?

אילימא בריפתא [פת],⁽⁸⁾ הרי סעודה דיומא קא אכיל [סעודת היום הוא אוכל], ומה היכר יש כאן שהוא לשם סעודה הראשונה, הלא דרכו לסעוד היום!?

אלא מאי "ישלים" — ישלים במיני תרגימא, לאחר שסילק שולחנו יביאו פירות ומעדנים לפניו, כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות, [רש"י].⁽⁹⁾

תניא נמי הכי: אם השלים במיני תרגימא יצא, וכל שכן אם קבע סעודה שניה בלחם ובשר [רש"י].⁽¹⁰⁾

פריך, שסעודה שבתוך החג אינה ניכרת לשם השלמה; וראה עוד במאירי בענין זה.

9. והריטב"א כתב: מיני תרגימא אלו אינם מיני פירות דלא בעו סוכה, שאינו בדין שיעשה דין השלמה אלא בדברים שחייבים בסוכה, ולמאן דאמר דפירי לא בעו סוכה ישלים בבשר ודגים וכיוצא בהן, ולמאן דאמר דפירי בעו סוכה ישלים בפירות.

והריטב"א קאי בזה לשיטתו, שמפרש השלמה האמורה כאן שהיא בסוכה.

10. אמנם הריטב"א כתב: אפילו אכל כמה סעודות בזו אחר זו, אינה השלמה, דאמרי אינשי: דמאי דאכיל ביומיה אכיל למלאות בטנו ולשמוח ברגל. וליכא למימר שיקבענה מיד אחר מזונו כשיגמור ברכתו, דהשתא מינכרא, דהא כיון דדעתיה לאכילה מעיקרא, ואי אכיל ליה אף לאחר מזונו נפטר בברכת הפתולא בעי ברוכי, כי שביק לה לאחר מזונו הוה ליה מרבה בברכות בחנם ואסור לעשות כן; ולהכי פרישנא דבימי החג מיהת משלים לה במיני תרגימא, לאחר ברכת המזון לאלתר, דמנכרא מילתא והשתא אינו מרבה בברכות בחנם, דאפילו אכיל להו לאחר כל מזונו כדרך בני אדם קודם ברכת המזון, הוה להו דברים הבאים שלא מחמת סעודה שמברכין עליהם.

אכילה בליל פסח הוא מצה, כך מצות אכילה בליל ראשון דחג הוא בסוכה כדאיתא בירושלמי שכתבו התוספות.

וראה גם במאירי שתמה על פירושו של רש"י: אף כשחזר בו, אם השאלה היא איך היא תשלומין, אחר שאין שם סוכה, מה הועלנו בתירוצנו, ואף בלילה הראשון האיך היא תשלומין בלא סוכה.

ודעת הריטב"א שצריך להשלים הסעודה בסוכה, ומפרש קושיית הגמרא באופן אחר: אמאי לא ייחב רבי אליעזר תשלומין אלא למי שלא אכל ליל יום טוב הראשון, הא בכולהו שבעת ימים נמי חייב בסעודה כמו בליל הראשון.

8. א. לשון רש"י: אילימא בריפתא, כלומר: תאמר שסעודת יום טוב האחרון שהוא סועד בלחם ולפתן וצורכי הסעודה, תהא תשלומין לראשון. ביאור דבריו: בכלל קושיית הגמרא שאף בלפתן ושאר צרכי סעודתו, אי אפשר שיצא בו ידי השלמה, כיון שאין כאן היכר שהוא להשלמה.

ב. הקשה הריטב"א לפי שיטתו שמשלים סעודה זו בסוכה, הרי ניכר הדבר שהוא השלמה כיון שיושב בסוכה!?

וביאר, לפי מה שכתב לעיל, שמשנתנו ששנינו: ישלים בלילי יום טוב האחרון, הוא לאו דוקא, אלא ישלים אף בתוך ימי החג, על זה

שאל אפטרופוס של אגריפס המלך את רבי אליעזר, הסובר חייב אדם לאכול בסוכה בכל יום שתי סעודות.⁽¹⁾

כגון אני, שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום — מהו שאוכל סעודה אחת בסוכה, ואפטר בכך?

אמר לו רבי אליעזר: והרי בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות [מיני מעדנים הפותחים את בני מעיים להיות לבו משוך אחר הפת ויאכלן] לכבוד עצמך, ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך?!

ועוד שאלו אותו אפטרופוס לרבי אליעזר:

כגון אני, שיש לי שתי נשים, אחת בטבריה ואחת בציפורי, ומתוך כך יש לי שתי סוכות אחת בטבריה ואחת בציפורי, מהו שאצא מסוכה לסוכה לאכול ולישן היום בזו ולמחר בזו, ואפטר?

אמר לו רבי אליעזר: לא תפטר בכך. כיון שאני אומר: כל היוצא מסוכה לסוכה, הרי זה ביטל מצותה של ראשונה, אפילו ימים שכבר עברו עליו איבדן למפרע ואינן מצוה, כי לדעת רבי אליעזר צריך לישב כל שבעת הימים בסוכה אחת [ולקמן יליף לה].

תניא: רבי אליעזר אומר:

כז-ב אין יוצאין מסוכה לסוכה לאכול בזו ולישן בזו, או היום בזו ולמחר בזו, ואין עושין סוכה בחולו של מועד, מי שלא ישב בסוכה

ביום טוב הראשון.

וחכמים אומרים: יוצאים מסוכה לסוכה, ועושין סוכה בחולו של מועד.

ושוין רבי אליעזר וחכמים, שאם נפלה סוכתו, שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד ויושב בה.⁽¹⁾

ומפרשינן: מאי טעמא דרבי אליעזר?

כי אמר קרא: "הג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", ודרשינן: עשה סוכה הראויה לשבעה. ולכן אין עושין סוכה בחולו של מועד, ואף אין יוצאין מסוכה לסוכה, שאם כן אינה "סוכה לשבעה".

ורבנן, כיצד מפרשים הם את הפסוק?!

הכי קאמר רחמנא: עשה סוכה — בהג! שכל שבעת הימים ראויים הם לעשיית סוכה.

שנינו בברייתא: ושוין, שאם נפלה — שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד.

ותמהינן: הרי פשיטא הוא שחוזר ובונה בחולו של מועד סוכה שכבר היתה לו?!

ומפרשינן: חידוש הוא. כי מהו דתימא: האי סוכה שהקים, סוכה אחריתי היא מזו שנפלה, ו"פנים חדשות" באו לכאן, ונמצאת שהסוכה החדשה אינה עשויה לשבעה.

לפיכך קא משמע לן שחוזר ובונה אותה.⁽²⁾

ריטב"א]. וראה הערה לקמן בשם הרש"ש שמבין בדברי רש"י אחרת.

2. פירש רש"י: הואיל וישב בה ביום טוב, וסוכה זו להשלים היא, "סוכת שבעה" קרינן

11. ביאר הריטב"א, ששאלה זו היתה קודם חזרתו של רבי אליעזר מדבריו, כמבואר לעיל.

1. בתוספות ובריטב"א מבואר, שבונה את הסוכה באותן העצים [או רובה מאותן עצים,